

NHẬT KÝ ĐẶNG THÙY TRÂM – CUỐN NHẬT KÝ "Ồ TRONG ĐÓ CÓ LỬA"(1)

Hoàng Đăng Khoa

Chưa bao giờ, thế hệ trẻ lại bị thuyết phục như thế về sức mạnh Việt Nam, về sự kỳ diệu của con người Việt Nam, về tính chất thần thánh của cuộc kháng chiến chống đế quốc Mỹ ở Việt Nam. Sức thuyết phục đó toát lên từ cuốn nhật ký có số phận kỳ lạ nhất, cuốn nhật ký mà người con gái Hà Nội cương nghị, thủy chung, trong sáng đến thánh thiện đã viết với bao buồn vui, cay đắng, đốn đau và nước mắt; cuốn nhật ký mà đang được viết dở dang thì tác giả của nó hai ngày sau bị địch bắn chết; đó chính là nhật ký Đặng Thùy Trâm.

Thì ra lâu nay, những áng văn, bài thơ nói riêng, những tác phẩm văn hóa nghệ thuật cách mạng nói chung không hề khoa trương, khuếch đại khi phản ánh cuộc kháng chiến chống đế quốc Mỹ, cứu nước của dân tộc ta ở thế kỷ XX, mà đã phản ánh một cách chân thực như nó vốn có. Vâng, dân tộc Việt Nam là dân tộc vĩ đại, con người Việt Nam là những con người anh hùng, cuộc kháng chiến chống đế quốc Mỹ của nhân dân Việt Nam là cuộc kháng chiến thần thánh.

"Thời chống Mỹ từng có một bác sỹ, một con người, tên là Đặng Thùy Trâm..."(2). Thời chống Mỹ từng có một cuốn nhật ký mà "trong nó đã có lửa", lửa của lòng căm thù, lửa của tinh thần quật khởi, lửa của tình thương yêu và khát vọng dâng hiến.

Lửa của tình thương yêu

Xuyên suốt cuốn nhật ký Đặng Thùy Trâm là một tình thương yêu mênh mông, vô hạn của một trái tim giàu trắc ẩn, trái tim luôn run rẩy những làn điệu yêu thương. Chị "thương vô cùng người thương binh trẻ với ca mổ ruột thừa trong điều kiện thiếu thốn". Lương tâm nghề nghiệp nói với chị rằng, "với những người như anh mà chị không cứu chữa được thì đó là điều đau xót khó mà phai đi trong cuộc đời phục vụ của một người thầy thuốc". Suốt một đêm một ngày lo lắng vì ca mổ của San, lòng chị "vui sướng xiết bao khi thấy San ngồi dậy, nét mặt anh còn in nổi đau đớn mệt nhọc nhưng nụ cười gượng nở trên môi". Chị "thương San bằng tình thương của một người thầy thuốc trước bệnh nhân, tình thương của một người chị đối với đứa em đau ốm". Chị đau xót trước cái chết của Hường, thấy "xót xa như ai xát muối vào trong ruột khi nhìn bố Hường bình thần không hay biết gì về tin sét đánh ấy". Chị "thương Đường vô tận khi cậu bé bị bắt sống trên đường công tác". Chị "lo lắng không yên vì không biết cậu bé sôi nổi, nhiệt tình ấy có chịu nổi những đòn tra tấn của quân thù hay không". Chị "buồn làm sao khi mới tới hôm qua Thìn và anh Sơn còn cùng bọn chị trò chuyện mà đêm nay hai người ấy chỉ còn là hai cái xác nằm dưới nắm đất của đất Đức Phổ mà lần đầu họ đặt chân đến". Lòng chị "nao nao thương xót khi nhìn thấy thương binh mồ hôi lấm tấm trên gương mặt còn xanh mướt, ráng sức bước từng bước qua hết đèo lại dốc". Chị "thương Thuận vô vản" vì "khi được tin cha chết, Thuận ngã trên giường khóc nức nở, tiếng khóc cố kìm lại vẫn bật lên". Với những học sinh, chị "đến lớp bằng cả tình thương của một người chị đối với những đứa em đã chịu biết bao thiệt thòi đau khổ". Chị "đau xót biết nhường nào khi

nghe tin anh Dũng đã chết vì bị Mỹ bắt sống và giết tại chỗ". Nghe tin Khiêm hy sinh, chị "bàng hoàng không tin là sự thực". Khi đã chắc chắn Khiêm chết, nỗi đau thương lớn dần và nước mắt chị giàn giụa. Chị "khóc một mình bên ngọn đèn khuya, những giọt nước mắt mằn mằn như chảy dài trên mặt rồi rơi xuống lăn trên vạt áo". Trong giờ mặc niệm những người đã hy sinh vì sự nghiệp của Đảng, chị "đau xót nhớ thương những người thân yêu trên đất Đức Phổ đã ngã xuống trong cuộc đấu tranh sinh tử này". Chị "thấy xót xa trước ca tử vong phẫu thuật cắt đoạn của một bệnh nhân già sáu mươi tuổi". Chị "thấy lòng đau như cắt khi đứng bên giường bệnh một bệnh nhân dạ dày ở giai đoạn cuối". Nước mắt chị "từng giọt rơi xuống trước Bốn khi ngồi bên Bốn vuốt nhẹ mái tóc em mà cứ tưởng như em còn sống". Nước mắt Liên thấm vào lòng chị khi Liên phải chịu cảnh đau thương tang tóc. Chị "thương Ninh vì nhà vừa bị đốt cháy trụi không còn một hạt lúa để ăn". Đi thăm bệnh nhân về giữa đêm khuya, chị "nằm thao thức không ngủ được". Chị "thương cậu liên lạc với má núng đồng tiền, lúc nào cũng cười dù vết thương trên tay sưng và đau buốt", "thương vô cùng người cán bộ với sức chịu đựng kỳ lạ, đau đớn đã làm anh tràn nước mắt mà miệng vẫn cười, vẫn một câu trả lời: không sao đâu". Chị "thương vô cùng một đồng chí bộ đội hy sinh bởi một vết thương xuyên thấu bụng". Anh chết rồi, trong túi áo ngực anh có một quyển sổ nhỏ trong có nhiều kiểu ảnh của một cô gái với nụ cười duyên dáng trên môi và lá thư kiên quyết sắt son chờ anh. Chị "đau xót vô cùng khi nghe tin Lục đã hy sinh trong trận tham chiến đầu tiên sau những ngày dưỡng bệnh".

Chị thắc mắc "tại sao những người cách mạng lại có thể thương nhau đến mức kỳ lạ". "Một tình thương sâu thẳm và mệnh mông như biển cả. Một tình thương trào dâng như những đợt sóng bạc đầu. Một tình thương trong trắng, chân thành vô hạn". "Tình thương của những trái tim khao khát yêu thương, những trái tim rớm máu vì cuộc chiến tranh khói lửa này". Chị trải rộng lòng mình ra để tận hưởng niềm hạnh phúc bởi cho và nhận. Tình thương giữa chị và những người đồng chí là "thứ tình thương kỳ diệu, tình thương làm người ta quên bản thân mình để nghĩ đến người khác". Trong gian khổ lúc nào chị "cũng thấy sung sướng vì ở đâu cũng là biển cả của tình thương". Chị viết: "Cái chết quá gần gũi và giản đơn. Cái gì làm cho cuộc sống bọn mình vẫn bùng lên mãnh liệt? Đó phải chăng là tình nhân ái giữa những con người. Tình cách mạng có sức mạnh lạ lùng, nó buộc những người cảm thông nhau bằng một sợi dây vô hình mà bền vững không gì cắt được". "Ôi người đồng chí thân yêu, có phải vì cuộc sống quanh mình đang diễn ra sôi nổi và nóng bỏng căm thù nên tình thân của những người chung đội ngũ chiến đấu đã gắn chặt chúng ta trong mối tình thiêng liêng ấy. Ta đến với nhau bằng con đường của những người chung lý tưởng, mối tình hoàn toàn khác hẳn tình yêu của những người con trai và con gái nhưng nó cũng có một sức mạnh diệu kỳ. Sức mạnh đó cho ta niềm vui, hy vọng, giúp ta quên đi những đau xót đang diễn ra quanh mình và nó đã là ngọn lửa sưởi ấm trái tim mình, một trái tim sôi nổi cần được nuôi dưỡng bằng những tình cảm trong sạch và chân chính".

Lửa của khát vọng dâng hiến

Với Đặng Thùy Trâm: "Cái quý giá nhất của con người là cuộc sống. Đời người ta chỉ sống có một lần, phải sống sao cho khỏi phải xót xa ân hận vì những năm tháng sống hoài

sống phí, cho khỏi phải hô thẹn vì những năm tháng sống hoài sống phí, để khi nhắm mắt xuôi tay ta có thể nói rằng: Cả đời ta, cả sức ta đã hiến dâng cho sự nghiệp cao đẹp nhất trên đời: Sự nghiệp đấu tranh giải phóng loài người" (N.A.Ôx-tơ-rốp-xki). Chị tự nguyện dấn thân vào con đường cách mạng. "Con biết nói sao khi lòng con thương mẹ trăm nghìn triệu mà cũng đành xa mẹ ra đi. Quân thù đang còn đó, bao nhiêu bà mẹ còn mất con, bao nhiêu người chồng mất vợ. Con có tiếc gì đâu để đổi lấy độc lập, tự do". Chị "lấy niềm tự hào chung để quên đi thất vọng riêng tư". Chị nguyện làm "một người con gái của xã hội chủ nghĩa". Chị tự kêu gọi mình, "hãy cứ tìm lấy niềm vui, cứ sống giàu lòng tha thứ, giàu đức hy sinh một cách tự giác". "Đêm qua mơ thấy hòa bình lập lại. Ôi, giấc mơ hòa bình độc lập đã cháy bỏng trong lòng cả ba mươi triệu đồng bào ta từ lâu rồi. Vì nền hòa bình độc lập ấy mà chúng ta đã hy sinh tất cả. Biết bao người đã tình nguyện hiến dâng cả cuộc đời mình vì bốn chữ độc lập – tự do. Cả mình nữa, mình cũng đã hy sinh cuộc sống riêng mình vì sự nghiệp vĩ đại ấy. Hãy giữ vững tinh thần đấu tranh, hãy tìm lấy niềm vui của kẻ chiến thắng, hãy giữ vững nghị lực để đấu tranh đến cùng vì sự nghiệp cách mạng. Hãy bằng nghị lực, bằng niềm tin ở chính nghĩa, bằng lý tưởng cuộc đời mà đi tiếp những bước đường gai góc gian lao". Chị tự hào vì "không có nơi đâu như mảnh đất này, mảnh đất mà mỗi người dân đều là một dũng sĩ diệt Mỹ, mảnh đất thấm máu kẻ thù, mỗi gia đình đều mang nặng khăn tang mà vẫn kiên cường chiến đấu với niềm lạc quan kỳ lạ". Chị ý thức mình "đang đi trên con đường máu lửa nhưng rất đổi vinh quang". Khối lượng công việc quá lớn mà người không có, nên một mình chị vừa phụ trách bệnh xá, vừa lo điều trị, vừa giảng dạy. Vô cùng vất vả và cũng còn nhiều khó khăn trong công việc nhưng hơn bao giờ hết chị cảm thấy rằng mình "đã đem hết tài năng sức lực để cống hiến cho cách mạng". Chị tự nhủ mình "hãy ngẩng cao đầu mà sống, sống với tình cảm trong sáng, với lý tưởng cao đẹp của mình. Hãy giữ vững tinh thần của người cộng sản, tinh thần trong suốt như pha lê, cứng rắn như kim cương và chói lọi muôn nghìn hào quang của lòng tin tưởng". "Phải phấn đấu để sống xứng đáng với cái tên một người cộng sản. Người cộng sản rất yêu cuộc sống nhưng khi cần vẫn có thể nhẹ nhàng mà chết được. Chết mà vẫn yêu sao cuộc sống, cuộc sống mà người ta đã đổi bằng mồ hôi, nước mắt và máu xương suốt 23 năm nay. Cuộc đấu tranh này ác liệt chưa từng thấy và trong ác liệt ấy chúng ta đã chiến đấu dũng cảm kiên cường chưa từng thấy". Chị bỗng hiểu: "Vì sao người ta có thể hy sinh trọn đời cho cách mạng, trung thành tuyệt đối với cách mạng. Bởi vì cách mạng đã rèn đúc nên những con người cao đẹp và gắn họ thành một khối bền vững và gắn bó hơn bất cứ một vật gì trên đời. Sống trong gia đình cách mạng có gì vinh dự hơn". Nhận được tình thương vô bờ mà mọi người giành cho mình, chị thầm hứa với tất cả "sẽ bình tĩnh vượt qua mọi khó khăn, đứng vững tư thế người chiến thắng". Không còn biết bình luận gì thêm trước những trang viết rực lửa sự tận tụy làm người cộng sản của chị: "Ba má và các em yêu thương, ở ngoài đó ba má và các em làm sao thấy hết được cuộc sống ở đây. Cuộc sống vô cùng anh dũng, vô cùng gian nan, chết chóc hy sinh còn dễ dàng hơn ăn một bữa cơm. Vậy mà người ta vẫn bền gan chiến đấu. Con cũng là một trong muôn nghìn người đó. Con sống, chiến đấu và nghĩ rằng mình sẽ ngã xuống vì ngày mai của dân tộc. Ngày mai trong tiếng ca khải hoàn sẽ không có con đâu. Con tự hào vì đã dâng trọn đời mình cho Tổ quốc. Dĩ nhiên con cũng cay đắng vì không được sống tiếp cuộc sống hòa bình hạnh phúc mà mọi người trong đó có con đã đổ máu xương để giành lại. Nhưng có gì đâu, hàng triệu người như con đã ngã xuống mà chưa hề được hưởng trọn lấy một ngày hạnh phúc. Cho nên con có ân hận gì đâu". "Hãy rèn giữa phẩm chất của một người đảng viên. Cuộc đời mình là một cuốn sổ,

những dòng chữ ghi trên đó đẹp như một bài ca nhỏ. Hãy ghi tiếp những dòng xứng đáng. Hãy hứa trước tòa án lương tâm là sẽ giữ trọn tất cả những gì cao quý của một người Đảng viên, một người trí thức, hãy vững bước đi lên, đập bằng mọi trở lực để xứng đáng là một người Đảng viên chân chính nhất". "Mỗi phút sống phải là một phút vinh dự. Một phút sống là một phút chiến đấu phục vụ cách mạng. Đừng để tình cảm chỉ đạo cuộc sống. Phải như Paven, như Ruồi Trâu. Chính trong gian khổ này ta mới càng hiểu cái giá trị của những con người cách mạng. Ai đứng vững trong lửa đỏ và nước sôi người đó sẽ là người chiến thắng. Như Ô-x-tơ-rốp-xki đã nói: "Thép đã tôi trong lửa đỏ và nước lạnh sẽ càng thêm rắn chắc, sẽ đủ sức vượt qua mọi thử thách". "Mẹ yêu ơi, nếu như con của mẹ có phải ngã xuống vì ngày mai thắng lợi thì mẹ hãy khóc ít thôi mà hãy tự hào vì các con đã sống xứng đáng. Đòi người ai cũng chết một lần". "Ước mơ bây giờ là đánh thắng giặc Mỹ, là độc lập tự do của đất nước. Mình cũng như những thanh niên khác đã lên đường ra tiền tuyến và tuổi trẻ qua đi giữa tiếng bom rơi đạn nổ. Tuổi trẻ của mình đã thấm đượm mồ hôi nước mắt, máu xương của những người đang sống và những người đã chết. Tuổi trẻ của mình đã cứng cáp trong thử thách gian lao của chiến trường, tuổi trẻ của mình cũng đã nóng rục vì ngọn lửa căm thù đang ngày đêm hun đốt".

Lửa của lòng căm thù, của tinh thần quật khởi

"Những người đã ngã xuống một cách vẻ vang như vậy là hạnh phúc rồi. Còn chúng ta... chúng ta cần phải sống với ngọn lửa căm thù cháy rục trong tim, phải dùng ngọn lửa ấy đốt cháy kẻ thù". "Bao giờ cho hết những đau xót này – nay một người ngã xuống, mai lại một người ngã xuống. Xương máu đã chất cao như ngọn núi căm thù sừng sững trước mắt chúng ta. Bao giờ! Bao giờ và bao giờ hờ các đồng chí? Bao giờ mới đuổi hết lũ quân uổng máu người không tanh ấy khỏi đất nước chúng ta". "Ôi, chiến tranh! Sao mà đáng căm thù đến vậy và đáng căm thù vô cùng là bọn quý hiếm chiến. Vì sao chúng lại thích đi tàn sát bắn giết những người dân hiền lành giản dị như chúng ta. Vì sao chúng đang tâm giết chết những thanh niên còn đang tha thiết yêu đời, đang sống và chiến đấu với bao mơ ước. Phải hàn gắn được vết thương trên mình Tổ quốc ta kia". "Mỗi ngày nghe tin thắng lợi trên hai miền đất nước, niềm vui tràn ngập nhưng nỗi buồn cũng trĩu nặng tâm tư. Vì sao ư? Vì còn giặc Mỹ thì còn đau thương tang tóc, vì còn giặc Mỹ thì không có một hạnh phúc nào cả". "Đường ơi, mỗi lần nhớ đến em là lòng chị lại trào dâng một mối căm thù đến ngạt thở với lũ giặc cướp nước. Phải bắt chúng đền tội, phải trả thù cho em và bao nhiêu đồng chí của ta đã ngã xuống trong cuộc chiến đấu ác liệt này". "Lần đầu tiên đào huyết chôn một người đồng đội, những nhát cuộc của mình bỏ xuống đá làm tóe lửa lên như nỗi căm thù đang bốc cháy trong lòng". "Buồn bây giờ không thể biểu hiện bằng nước mắt mà hãy bằng ý chí trả thù, bằng sự nghiến răng lại mà ngẩng đầu bước tiếp chặng đường gian khổ".

* * *

Vâng, có sức thuyết phục hơn trăm ngàn lời khuyên nhủ là một con người với cuộc sống cụ thể của thời chiến, một cách sống trong sáng thánh thiện đến kỳ lạ. "Sự tận tụy làm người của Thùy Trâm là một nhân tố khiến cho những người lính Mỹ khác hẳn về lý tưởng cũng phải kính trọng"(3). "Sự nghiệp của chị còn rất có ý nghĩa với tất cả mọi người. Những dòng chữ của chị có một sức kêu gọi tuyệt vời"(4).

Đọc nhật ký Đặng Thùy Trâm, chúng ta càng thấm thía hơn về sức mạnh Việt Nam, về sự kỳ diệu của con người Việt Nam, những con người "lung đeo gươm tay mềm mại bút hoa", những con người "đã sống và đã chết – giản dị và bình tâm – không ai nhớ mặt đặt tên – nhưng họ đã làm nên đất nước". Đọc nhật ký Đặng Thùy Trâm, ta nghe âm âm hồn thiêng sông núi, "đêm đêm rì rầm trong tiếng đất – những buổi ngày xưa vọng nói về". Ta tự hào về "nước chúng ta – nước những người chưa bao giờ khuất". Cuộc đời của người anh hùng Đặng Thùy Trâm là câu trả lời thuyết phục cho câu hỏi: Sống đẹp là thế nào? Sống đẹp là lẽ sống của người cộng sản: người mang "trái tim giàu", biết dâng hiến, "biết lẽ yêu thương và căm giận – biết đi tới và làm nên thắng trận".

H.Đ.K

- (1) Theo Frederic Whitehurst, cựu chiến binh Mỹ từng ở bên kia chiến tuyến của Thùy Trâm, người gìn giữ cuốn nhật ký hơn 35 năm thì đây là lời của một người lính ngự – thông dịch viên người Việt trong đơn vị anh ta. Xem Nhật ký Đặng Thùy Trâm, Nxb Hội Nhà văn, tr 21
- (2) Lời của nhà phê bình văn học Vương Trí Nhàn, người giới thiệu nhật ký Đặng Thùy Trâm. Xem Nhật ký Đặng Thùy Trâm, Nxb Hội Nhà văn, tr 27
- (3) Lời của nhà phê bình văn học Vương Trí Nhàn, người giới thiệu nhật ký Đặng Thùy Trâm. Sđd, tr 14
- (4) Lời Frederic Whitehurst. Sđd, tr 24

(Bài đã đăng Tạp chí Cộng sản số 102/2006)

